

Mellékletek:

Gróf Vay László katonai pályája, különös tekintettel életútjának dabasi vonatkozásaira

A Tisztelt Értéktár Bizottság még a működés kezdeti időszakában tárgyalta a Vay Sándor/Sarolta, gróf Vay Péter és Kászonyi Dániel életútjával kapcsolatos előterjesztéseket, s már akkor felvetődött, hogy előbb-utóbb gróf Vay László katonai pályáját is majd javaslatba kell foglalni. Tekintettel erre az előzményre, jelen összeállítás a szükségtelen ismételések kerülésével készült.

Gróf Vay László az ősi főúri család tagjaként a Szabolcs vármegyei Berkeszen született 1823. augusztus 15-én. Édesapja gróf vajai és luskodi Vay Ábrahám (Alsószolca, 1789. július 13. – Berkesz, 1855. március 3.) főispán, országgyűlési képviselő, földbirtokos, az MTA egyik alapító és igazgatósági tagja, édesanyja kazinczi Kazinczy Zsófia (1794-1843). Vay Ábrahám és Kazinczy Zsófia frigyéből tizenkét gyermek, öt lány és 7 fiú született, László a hetedik volt a születési sorrendben. Iskoláit Sárospatakon, a Református Kollégiumban végezte. Tanulmányai befejeztével katonai pályára lépett. A 3. dicsőítőezredben szolgált hadnagyként, de 1846-ban kilépett. 1848-ban eleinte „gyászos véget jósolt” a forradalomnak, de hazafias kötelességének tartotta, hogy a honvédő harcokban részt vegyen. 1848 nyarán Csongrád vármegye mozgósított lovas nemzetőrségével, ill. a 10. honvédszászlóaljjal részt vett a délvidéki harcokban. November 29-én, visszamenőleges 16.-i hatállyal főhadnaggyá nevezik ki a Pest megyében alakuló 16. Károlyi huszárezrednél, majd december 15-én áthelyezik a 7. Reuss huszárezredhez. 1849. január 15-étől már százados, februártól pedig parancsörtsízt Dembinszky Henrik altábornagy mellett. Június 16-ától a felső-magyarországi (IX.) hadtest főpénztárnoka lett. A szabadságharc végén Mészáros Lázárral, Dembinszkyvel és Bernáth Albert századossal török földre menekült. Kossuth Lajos Sumlán előbb őrnaggyá léptette elő 1850 februárjában, majd 1850. június 8-án megbízólevelet adott konstantinápolyi képviselőre. Levélben kapott utasításokat és ugyancsak levélben fogalmazta meg jelentéseit Kossuthnak, melyek ma forrásdokumentumai a Kossuth-emigrációnak. Ezt követően angol útlevelemmel a nyugat-európai emigráció tagjaként élt. Az édesapja által küldött pénzt rendszeresen a nehéz helyzetű, rászoruló bajtársai között szétosztotta, így pl. Londonban gyertyagyári munkásként tartotta fenn magát. 1855-ben hazatérhetett, miután édesapja – nem sokkal halála előtt - kijárta számára az amnesztiát. Hűségesküt kellett tennie, majd a Vay birtokon, Tiszacsegén telepedett le, gazdálkodott és családot alapított. Felesége a 18 éves, nagy műveltségű, érzékeny lelkületű beniczi és micsinyei Beniczky Sarolta (1837. - Baden-Baden, 1913. április 3.). A tiszacsegei földesúr és felesége szerepét a helyi református templom bővítésében ma is tanúsítja a gyülekezet honlapja: „Templomunk jelenlegi, barokkos formában történt újjáépítése 1856-ban vette kezdetét és csak 1887-ben fejeződött be. A korábbi gótikus-templom falát »három sukkal« megemelték. Az épületet »három és fél öllel« meghosszabbították, szervesen egybeépítve az új téglatoronnyal. Az új torony fundamentumát 1856. szeptember 18-án rakták le a földesúr, Vay László felesége jelenlétében. A torony talapzata utca felőli külső szöglete alá tétetett egy okirat, mely az akkori körülményeket kimerítőleg tartalmazza, egy üveg bort, a pénzek mindegyikéből egy-egy példány, amelyhez az aranyat és az ezüst tallért Gróf Vay László szolgáltatta.” Az 1856-os esztendő azonban végül családi tragédiába torkollott, ugyanis a nagy reményekkel várt első szülött fiuk, László, még születése évében meghalt. Ráadásul, ahogy mondani szokás: a baj nem jár egyedül, a gazdálkodást sem kísérte szerencse. Kászonyi Dániel jegyezte fel barátjáról: „Mint többi testvére, ő is rosszul gazdálkodott, adósságokat csinált, csódbbe jutott. Ez szép csegei birtokába került neki; Szabolcs megyében, a Tisza-parton volt a birtoka. Közben valamit még meg tudott vagyonából menteni, s ezen Pest megyében, Gyón mellett

vásárolt magának egy kis birtokot, nem messze a fővárostól.” A gyóni, teljes egészében a belsőséghez tartozó, mintegy 50 holdas birtok Sigray Lajos kastélyához tartozott. Vay László és Beniczky Sarolta házasságát az új környezetben 1859 és 1864 között háromszor koronázta gyermekáldás. Az 1860-ban, középsőként született Judit leányuk sajnos a következő évben elhunyt. Sarolta és Péter viszont nemcsak hogy megérte a felnőttkort, de merőben eltérő utak eredményeként mindketten maradandó életművet hagytak az utókorra.

1861 februárjában gróf Vay Lászlót a Szabolcsi Honvédségélyző Egylet bizottmányi tagjává választották, majd 1867-ben volt őrnagyként a Pest városi Honvédegylet tagja lett. 1869-ben őrnagyi, 1870-ben alezredesi, 1874. november 1-től ezredesi rangban szolgált a magyar királyi honvédségnél, majd 1875. augusztus 16-án nyugalmazták. Mind e közben 1872. januárban a belga Lipót-rend középkeresztjével tüntették ki és a császári és királyi kamarás címet is megkapta.

Családi látogatás során, Berkeszen, 1884. november 25-én hunyt el. A Magyar Királyi Honvédség nyugalmazott ezredese számon tartott alakja volt a honi közéletnek, így a lapok többsége rövidebb-hosszabb híradással tisztelgett földi pályájának végeztekor. Teljes joggal írta a Fővárosi Lapok: „E hír sok jó barátot, ismerőst el fog szomorítani. Az elhunyt gróf vitéz huszártiszt volt a szabadságharcban, s mindig jó hazafi, jó barát, kit nagyon sokan ismertek, szerettek.” A Sárospataki Református Lapok rövid nekrológját érdemes a maga teljességében megismernünk: „Gr. Vay László, főiskolánknak egykori kitűnő növendéke, Gr. Vay Ábrahámnak, a volt máramarosi főispánnak ötödik fia, folyó hó 25-én, testvére kastélyában, Berkeszen (Szabolcs megye) meghalt, hosszas szenvedés után. Már 18 éves korában dzsidás katonává lett, s mint ilyen szolgált a forradalom kitöréséig. Ekkor a Károlyi huszárokhoz ment át s végigharcolta a szabadságharcot, elébb, mint kapitány, majd, mint őrnagy, s mint Dembinszky hadsegéde. Világos után török földre menekült s ott volt 1851-ig. Ekkor Londonba ment, ahol szigorú körülmények között élt. 1854-ben kegyelmet nyert atyja befolyása által s visszatért, s Csegén lakott. Mikor a honvédséget újra szervezni kezdték, ő is alkalmazást nyert s 1869-től, mint honvéd szolgált a hazát. Egy ideig József főhercegnek udvarmestere is volt. Még 1857-ben 2100 frtos alapítványt tett a sárospataki főiskola tanítóképezdéjére, amelynek kamatai gyanánt (125 frt.) egy idő óta rendszeren 150 frtot küldött. Mint katona, az egyházi ügyektől távol élt; de szíve – mint tettei mutatják – melegen érzett azon iskola iránt, amelynek egykor, testvéreivel együtt, kedvelt növendéke volt. Még ma is vannak sokan kartársai közül, akik a szellemes, eleven, pezsgővérű „Vay Lacira” édesen emlékeznek.” A Budapesti Hírlap főként József főherceggel kialakult jó kapcsolatát hangsúlyozta: „József főhercegnek igen kedves embere volt”. A kolozsváriak lapja, a Magyar Polgár, Vay László nyugdíjazásának körülményeit hozta emlékezetbe: „Vay nyugalmaztatásáról sokfélét beszéltek annak idején. A bécsi körökkel való konfliktus állítólag abban állott, hogy a honvédlegénység a táborozások alkalmával kissé fesztelenül kezdte éljenezni a főherceget, sőt az is megtörtént, hogy egyszer a vállaikon meghordozták. Az ilyesmi természetesen rossz vért szült Bécsben, s minthogy a főherceg neántsvirág nekik, az udvarmester lett a bűnbak.” A nyugdíjazáshoz a Pesti Hírlap által felelevenített eset is hozzájárult: „Vay gróf a 70-es évek elején József főhercegnek volt főudvarmestere. A magyar szellemű, minden udvari etikettet gyűlölő főherceg nagyon szerette Vayt, egyik tréfát a másik után követték el együtt. Ezek között nem utolsó helyen említendő az sem, mikor bementek a székesfehérvári heti vásárra paraszt szekéren, gyolcs ingbe, gatyába, darutollas pörge kalappal s ott a kofáknál gyümölcsre kezdtek alkudni. Egyszerre csak arra vonul egy honvédhuszárszázad, a kapitány megösméri a főherceget és Vayt, tisztelgésre vezényel, s ők mindketten szintén odafordulnak s fokosaikkal viszonozzák a köszöntést az elvonuló század nagy bámulatára, melynek legénysége csak később tudta meg, hogy kik voltak azok a nyalka, gatyás legények.” Az Ország-Világ felidézte, hogy: „Kitűnő lovas volt s az ezred leggavallérabb tisztjei közé tartozott”. Továbbá: az emigrációból „Haza jött s itthon elvette

Benyiczky Sarolta kisasszonyt. Menyegzője után Gyón-Dabasra vonult gazdálkodni”, majd az „Utóbbi időkben nagyon visszavonultan élt. Betegsége és öreg kora daczára sohasem hagyta el vidorsága és eleven humora. Igen jószívű ember és kedélyes barát volt mindvégig. Áldás emlékére!”

Gróf Vay László ízig-vérig katonaember és hazafi volt. Önzetlen bajtárs, huszárként a szép lovak imádója, igazi „lóbolond”, nagylelkű adományozó, a jó ügyek támogatója, így a református egyháznak is jegyzett mecénása, mellyel gyermekeinek is példát mutatott. Kossuth követeként, közvetlen beosztottjaként végzett munkája különleges teljesítmény, mely időről időre az emigrációkutatók látókörébe kerül. Katonai pályája utolsó időszaka és honvédegyleti tevékenysége életútja gyóni állomásához kötődik, mely jelentős gyarapítója értéktárunk kulturális kategóriájának.

Bibliográfia

- Közlöny: Rendelet (főhadnagyi kinevezés). 1848. november 30. p. 818.
- Mikár Zsigmond (szerk.): Honvéd Schematismus. Az 1848/49-diki honvédseregből 1868-ban még életben volt főtisztoknak névkönyve. Pest, 1869. p. 22, 24.
- Egervári Ödön: Magyar királyi honvéd törzstisztek albuma I.. Athenaeum Nyomda, Pest, 1870. pp. 10-14. (portrémetszettel, melyet Ruzsák Károly készített)
- Morzsányi Sándor: 7000 igazolt, s életben lévő 1848/9-diki honvédtiszt névjegyzéke. Pest, Minerva Nyomda, 1871. p. 4.
- Gr. Vay Sarolta: Atyám neve-napján (költemény). Fővárosi Lapok, 1877. június 27. p. 1.
- Fővárosi Lapok: A Vay családnak gyásza van. 1884. november 26. p. 1793.
- Nemzet: Halálozások – Gróf Vay László ezredes... 1884. november 26. p. 3.
- Ellenzék: Halálozás – Gróf Vay László honvédezredes... 1884. november 27. p. 3.
- Budapesti Hírlap: Az elhunyt Vay László gróf... 1884. november 28. p. 5.
- Fővárosi Lapok: Az elhunyt gr. Vay László ezredes múltjáról... 1884. november 28. p. 1806.
- Ország-Világ: †Gróf Vay László... 1884. november 29. p. 779.
- Magyar Polgár: Az elhunyt Vay László gróf. 1884. november 30. p. 5.
- ifj. Ábrányi Kornél: A Vay-ak. Pesti Napló, 1884. november 30. p. 1.
- Vasárnapi Ujság: Halálozások – Gróf Vay László ezredes... 1884. november 30. p. 774.
- Sárospataki Lapok: Gyász hírek – Gr. Vay László... 1884. december 1. p. 855.
- Vayk: Szilveszter. Új Idők, 1899. január 1; pp. 15-16.
- Gróf Vay Sándor: Szüret évadján. Pesti Hírlap, 1905. október 8. p. 35.
- Gróf Vay Sándor: Hogy maradt ki Zlinszky Gyuri az alkotmányból? Pesti Hírlap, 1907. június 9. pp. 33-36.
- Vay Sándor gróf: Álmodok a tavaszról. Pesti Hírlap, 1910. április 24.
- Hajnal István: A Kossuth-emigráció Törökországban, I. kötet. Budapest, 1927. p. 436, 680, 895, 921.
- Jánossy Dénes: A Kossuth-emigráció Angliában és Amerikában 1851-1852, I. kötet. Budapest, 1940. p. 350, 352, 359, 399, 410, 489, 494, 496, 500, 506, 517, 872.
- Kászonyi Dániel: Magyar hon négy korszaka. Fordította: Kosáry Domokos, Márkus László tanulmányával és jegyzeteivel. Szépirodalmi Kiadó Budapest, 1977. 597+16. p. (A kötet gyóni vonatkozású történetei: Négy fitestvér. p. 430-432; Vay László barátom. p. 433-436; Torokgyík. p. 436-438; Puktupönen. p. 450-452; A Halász család. p. 452-455.)
- Nyulásziné Straub Éva: A Kossuth-emigráció olaszországi kapcsolatai 1849–1866. Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 34. Budapest, 1999. p. 18, 104, 105, 106, 111, 112, 116, 122, 123, 124, 131, 132, 142, 144, 151, 162, 812, 834.

Frank Tibor: From Habsburg Agent to Victorian Scholar: G. G. Zerffi 1820 - 1892 - East European Monographs 576. Atlantic Studies on Society Change 105. New York, 2000. p. 439.

Éva Nyulászi-Straub: Le relazioni Italiane dell'emigrazione di Kossuth, 1849-1866. Budapest, 2003. p. 23, 112, 113, 117, 118, 121, 128, 134, 135, 145, 708, 709, 746.

Bona Gábor: Századosok az 1848-1849. évi szabadságharcban I.-II. Heraldika Kiadó, Budapest, 2008. 1420 p.

Czagányi László: Politikusok, honvédek, honvédtisztek. Dabasiak az 1848/49-es forradalomban és szabadságharcban. Mátyus Bt., Dabas, 2008. pp. 62-63.

Farkas Katalin: Perczel Mór és a honvédegyleti mozgalom kibontakozása (1867-1868). Hadtörténelmi Közlemények, 2010 / 3. pp. 522-561.

Bene János (szerk.): Szabolcsi honvédek aranykönyve 1848-1849. A nyíregyházi Jósza András Múzeum kiadványai 69. Nyíregyháza, 2013. p. 92.

Valentyik Ferenc: Adalékok a Vay család Gyónra településének történetéhez. 2014. augusztus. p. 15.

Kő András, Susa Éva/ (szerk.): A Kálvin téri kriptá titkai. Kortárs Kiadó, Budapest, 2014. pp. 136-138. (Gróf Vay László gyermekként elhunyt gyermekei sírfülkéjének ismertetése.)

Valentyik Ferenc: Tallózás a gyóni Vay család évfordulóiban. Dabasi Újság, 2019. december. pp. 22-23.

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/szazadosok-az-184849-evi-szabadsagharcban-96F2/eletrajzi-adatok-989D>

Összeállította: Valentyik Ferenc